

ло, ја бих га у току једне једине ноћи са једним батаљоном отуда однио пошто сад познајем све прилазе ка Цетињу и кад бих смио да радим према своме схватању, у исто зријеме дигао бих у ваздух читави разбојнички замак, при томе би ми учиниле најбољу услугу нагомилане количине Владичинога праха“. (Задар, Државни архив, Списи Намјесништва за Далмацију 231 (б. IX-а. к, X/4. 1. 1839)

Њемачки путописац Хајнрих Штиглиц, који је по свој прилици био у Црној Гори 1839 г., видио је у Његошевој соби за становање, између осталога, и нешто ратне опреме која је била једноставнија од турске и која је „опомињала на посљедње пограничне сукобе на Западу“.

Било би важно сазнати шта је Његош даље урадио са тим заплијењеним аустријским оружјем. Он га је по савјету рускога изасланика Александра Владимировића Чевкина вратио Аустријанцима да би на тај начин избрисао из сјећања сваку успомену на крвави сукоб од 2 августа 1838 г. који се одиграо на Паштровској Планини између Аустрије и Црне Горе. То нам он сам саопштава 6/18 септембра 1839 г.:

„Възятіе Ружъя Черногорцыми у Аустрійскихъ солдатъ въ сражаній прошлаго гола, которіе мнѣ принесли Черногорцы, я по предложенію Г-на Чевкина возвратилъ Австрійцамъ, да бы съ тѣмъ истребитьъ всякой знакъ бывшихъ пограничныхъ несогласій“ (Исходящій Журналь, 1839 — 1847, 6.IX. 1839, № 41).

М. Ј.

ЈЕДАН АУСТРИЈСКИ ПОКЛОН ВЛАДИЦИ РАДУ

Далматински гувернер Венцел Фетер фон Лилијенберг често је разним поклонима указивао пажњу Владици само да би га што више задужио. Како је знао да је Владика љубитељ књижевности, доставио му је 21 марта 1838 г. преко Габријела Ивачића читав „један плик књигах“ (Писмо Ивачићево Владици од 21.III.1838 г., Цетиње, Државни архив, број 44/1838). Да ли је међу тим књигама било нешто на францускоме језику, то досад нијесмо могли утврдити.

Знамо поуздано да је Лилијенбергов наслѣдник генерал Јохан Турски слао Владици и неке француске књиге.

Да би задобио благонаклоност Владичину, аустријски цар Фердинанд I одлучио је 22 априла 1843 г. да се овласти генерал Турски да годишње поклања Владици разне ствари у вриједно-

сти до 2000 форинти. Карло Инцаги, врховни шеф Уједињене дворске канцеларије у Бечу, обавијестио је 26 априла 1843 г. генерала Турског о тој царској одлуци (Задар, Државни архив, Списи Намјесништва за Далмацију 281 (б. Ха. к. X/3. 4. 1843) “пр. 8/5, 1843, 1133/п.).

За вријеме повлачења границе између Аустрије и Црне Горе, које је с извјесним прекидима трајало од 26 септембра 1837 г. па тамо до половине јула 1841 г., аустријски чиновници су видјели да Владици недостају апарати за премјеравање земљишта. И гувернер Турски је морао бити о томе обавијештен. Зато се он ријешило, чим је био отворен кредит за куповање поклона Владици, да му набави инструменте за мјерење земљишта. Он већ 23 јануара 1844 г. предлаже Карлу Инцаги-у да се у Бечу купи и поклони Владици један потпун апарат за геометријско премјеравање земљишта. 2 фебруара 1844 г. Инцаги одговара Турском да усваја његов предлог и наређује му да трошкове за тај поклон Владици покрије из годишње новчане помоћи коју је цар одредио у те сврхе (Задар, Државни архив, Списи Намјесништва за Далмацију 294/б. XIа. к. XIII/1. 1844) „пр. 12/2. 1844, 335/п“).

21 фебруара 1844 г. упућено је из Беча преко Губернијалног претсједништва у Трсту за Задар седам сандука који су тежили 206 килограма и у којима су били инструменти за премјеравање земљишта за Владику Црне Горе. (Задар, Државни архив, Списи Намјесништва за Далмацију 294/б. XIа. к. XIII/1. 1844). Те справе нам је пописао Е. фон Кол-Коленег, мајор и директор Литографског института у Бечу: 1 нови цијели апарат за мјерење с једном бусолом (1 neues vollständiges Messapparat mit einer Bousole), 1 нови мали апарат за мјерење (1 neues kleines Messapparat), 1 нова графична стона триангулациона штица са стакленом плочом (1 neues graphisches Triangulirungs-Tischbrett sammt Glasplatte), 1 нови перспективни диоптер новије врсте (1 neues Perspectio Diopter neuerer Art), 1 нова секциона мјера за триангулацију (1 neue Triangulirungs-Sections Leere), 1 нови апарат за цртеже (1 neues Auftragsapparat), нови осмопалачни теодолит са кожном торбом и са стативом (1 neuer 8-zölliger Theodolit samt lederner Tragtasche u. Stative), 1 нови хватни штап у футроли од коже (1 neuer Klafterstab im ledernen Futterale) (Задар, Државни архив, Списи Намјесништва за Далмацију 294/б. XIа. к. XIII/1. 1844)¹⁾

10. јула 1844 г. Турски је упутио Владици писмо сљедеће садржине: „Ваше Преосвјашченство! Одавна још имао сам ја намјерење показати Преосвјашченству вашему какви знак високопочитанија и пријатељског уваженија мог к вам, и будући да ми

¹⁾ О овоме поклону Владици сачувано нам је доста историјске грађе у Државном архиву у Задру. Ми смо је сву исписали и објавићемо је на једном другом мјесту са исцрпним коментаром.

је похвална ваша љубов к полезним наукама¹⁾ и заниманијама какогод и непрестано тежење и настојање **ваше** ко утвржденију мира и реда не само на граници, него и уредног управленија у внутрености Державе ваше познато: зато сам мислио, да ћу с посланием совершеног геометричког Апарата, коим би мјерење земље ваше предузети могли, не непријатни дар вам учинити, уздржавши се приликом том дјело какво (књигу) о употребленију предсловутог Апарата и к њему принадлежећих орудиах Преосвјашченству вашему послати, будући да ми ние могућно било таково, нарочито на француском језику додати. Међутим мислим, да је Г. Секретар Вукович ко употребленију таквих орудијах у младости својој доволно знања себи прибавио.

Молим дакле Преосвјашченство ваше да бисте Апарат тај примити изволили као знак моег прама Особе ваше вниманија, какогод и златни сахат, ког сам купно са златним ланцем за знак мое признателности вашем брату Пери послао, за његово старање и ревност којом се он по налогу вашем труди мир и ред на граници одержати.

Одговарајући с тим на почитаемо писание Преосвјашченства вашег од 16 Јуниа т. л. № 48. и задржавајући себи другу прилику предпоменуто дјело о употребленију геометричког Апарата послати чест имам с отмјеним високопочитанием бити“ (Цетиње, Државни архив).

Владика се 16/28 јула 1844 најсрдачније захвалио Турском на том раскошном поклону:

„Ваше Високопревосходитељство!

Хвала **Вам** и прехвала за свакадашње **Ваше** к мени вниманије и благонаклоност. Недавно имавши чест од Вас примити предивни Геометрически апарат, свакојему од оних комада, из којих се тај апарат састои, могао је Г-д. Вуковић начин наћи, до једном теодолиту, а овај је међу нама ново појављеније, од којег, доклегод не добијем од **Ваше Екселенције** — о њему описаније, не знамо другога употребленија учинити, развје да ми дичи камару као какви прекрасни цвијет.

Препоручујући се и у напредашњем **Вашему** пријатном воспоминанију и благорасположенију, с чувствима отменого високопочитанија и душевне преданости чест имам бити“. (Задар, Државни архив, Списи Намјесништва за Далмацију 294/б. XIа к. XIII/1. 1844/”пр. 7/8. 1844. 1906/п“.

17 септембра 1844 г. доставио је Турски Владици 9 књига на њемачком и француском језику у којима се говори о „земљемјерном и треуголномјерном снимању положенија мјеста и о употребленију орудија, која се на то изискују“. Турски је пропратио те књиге слједећим писмом: „Ваше високопреосвјашченство! У соју-

¹⁾ Ристо Ј. Драгићевић, Чланци о Његошу, Цетиње, 1949, стр. 118 ф. ф.

зу писма мог од 10 Јулиа т. л. имам чест вашему високопреосвјашченству овдје у прилогу назначена на њемецком и француском језику сочињена дјела сврху земљемјерног и треуголномјерног узимања, и сврху употребленија к тому изискуеми орудија, послати, и узимам ову прилику вашему високопреосвјашченству увјерение мог особеног високопочитанија поновити, с којим чест имам пребивати“ (Цетиње, Државни архив).

Владика се, 6/18 новембра исте године, захвалио Турском овим писмом:

„Ваше Високопревосходитељство!

Јошт у мјесецу септемврију ове године имао сам чест получити **Ваш** драгоцен лист од 17 поменутога мјесеца, заједно с 9 различни, на Њемачком и Француском језику, сочињенија, у којима се говори о земљемјерном и треуголномјерном снимању положенија мјеста и о употребленију орудија, која се на то изискују.

За овакви прекрасни дар, ја за дужност себи почитујем принести **Вашему Високопревосходитељству** моју срдечну благодарност, желећи удесну прилику, да би ту не само словом него и дјелом могао засвједочити, и тијем поне одчасти, одужити **Вам** се, а међу тијем с осјећањима отменог високопочитанија и преданости чест имам бити.“ (Задар, Државни архив, Списи Намјесништва за Далмацију, 294 (б. XIа к. XIII/1. 1844) “пр. 24/11. 1844. 2775/п.“)

Ради интелектуалне биографије Владичине важно би било сазнати како су се звале те књиге на њемачком и француском језику. У своме писму од 22 августа 1844, под бројем 874, Карло Инцаги је саопштио Губернијалном претсједништву у Задру наслов од осам тих књига. На њемачком језику биле су то ове књиге:

„1. Instrukzion zur Prüfung und Berichtigung des Theodolith's.

2. Praktische Anleitung zum graphischen und geometrischen Trianguliren mit dem Messtische von Georg Winkler.

3. Instrukzion für die bey der kk. österr: Landesvermessung angestellten Offiziere.

4. Handbuch der höheren und niederen Messkunde von Dr. Fr. W. Barfuss.

5. Das Planzeichnen, die Anwendung der Mess Instrumente und das militärische Aufnehmen und Croquiren von Albrecht v. Sydow.“

а на францускоме:

„1. Géodésie, ou Traité de la figure de la terre et de ses parties etc.

Par I. B. Francoeur.

2. Nouveau Traité Géométrique de L'Arpentage. Par A. Lefevre. (2 Theile)

3. Traité de Topographie d'Arpentage et de Nivellement Par L. Puissant.)“

(Задар, Државни архив, Списи Намјесништва за Далмацију 294 (б. XI^a. к. XIII/1. 1844).

Требало би сад видјети које је то било девето дјело које је Турски послао Владици.

То је било њемачко дјело „Das Aufnehmen des Terrains und dessen Darstellung durch Projektion horizontaler Flächen“ од Аугуста фон Шеле-а које је Пилерсдорф 11 септембра 1844 г. доставио из Беча Турском у Задар. (Задар, Државни архив, Списи Намјесништва за Далмацију 294/б. XI^a. к. XIII/1 1844 „пр. 23/9. 1844. 2239/п“).

Ј. Милсвић

Извјештај о раду у Државном архиву у Задру од јула мјесеца 1948 г. до децембра 1950 г.¹⁾

Како сам сазнао да се у Државном архиву у Задру налази велика архивска грађа која се односи на Петра II Петровића Његоша, тражио сам од Историског института да ме пошаље на извјесно вријеме у Задар. Институт се радо одазвао мојој молби и упутио ме у Задар јула мјесеца 1948 г. гдје сам остао до децембра мјесеца 1950 године.

Пошто су били текстови који су се односили на Црну Гору писани на разним страним језицима, образовао сам једну екипу. Документе на италијанском језику откуцавала је на машини Лина Свењак, а текстове на њемачком Емилија Миловић. Пошто би се документи преписали, упоређивао сам их. Текстове на италијанском језику сравњивао сам неко вријеме с проф. Матем Суићем, директором Археолошког музеја у Задру, извјесно вријеме с д-ром Ником Дубоковићем, затим с д-ром Круном Крстићем и проф. Антонијем Зурићем. Њемачке текстове сам упоређивао с Емилијом Миловић.

Историски материјал у Државном архиву у Задру који се тиче Црне Горе исписиван је систематски по годинама. Преписивана су не само оригинална писма појединих црногорских владара него и сав материјал који стоји у узрочној вези с тим писмима. Исписивани су и подужи извјештаји, меморандуми, дневници

¹⁾ Овај извјештај прочитан је на сједници Историског института Црне Горе, одржаној 17 маја 1951 г.